
KOFRADIAK EUSKALERRIAN

JAKINGARRIAK

Kofradia zer dan

"Kofradia" berba au entzuten dogunean, geurea aitzuta daukagulako-edo, Andaluza'ko kofradi ospetsuak datorkuz burura, baiña kofradiak euskal-errian erakunde jakingarriak izan dira. Alde batetik, arrantzaleenak. Oneik kai guztietan dira ospetsuak, eta ezagunak be, geiago edo gitxiago ba-jakuz, baiña beste kofradi garrantzitsu batzuk dira euskalerrian, oraindiño be bizirik, baserrietako kofradiak.

Gure auzoetan diran kofradi oneik ez dira parroko anaidi batzuk. Auzoetan dagoz eta baseleiza baten edo batzuren inguruan izaten dabe euren bizitasuna ta zeregiña.

Gaurko "Sendien Bazkunak" esaten jakenen antza dauke, baiña orrez gaiñera euskalerraren usaiña ta berezitasuna.

Iturriza, Labayru eta Olako kondairalarien liburuak irakurten doguzenean, sarritan aurkitzen dogu "fogera" berbea, bear ba'da lar ondo ulertu barik. Zer ete da Fogerea?

Baseleizearen inguruan edo urrintxuago, baserri batzuk aurkitzen doguz. Eta baserri orreitan bizi diranak, batzuk etxagunak dira eta beste batzuk etxea alogorean edo errentan daukenak. Antxiña, bear ba'da, etxagunak nekezariak ziran eta alogorekoak artzaiñak. Oneik errezago tokiz aldatzen ziran. Eta etxagun orreik fogerearen jabe ziran. Jabe izateak eskubide batzuk eta eginbear batzuk eukazan auzo aretan, sarritan lur-arlo aundi-aundien jabetasuna be bai. Eta fogera ori jabetasuna zan, gurasoak seme edo alabai testamentu edo ilburukoan be itzi eikioezan etorpile lez.

Orixe zan fogerea, berbaldi onen azkenerako argi-gogoz ulertuko dozuen lez. Ez geiago eta ez gitxiago.

Baseleizea

Nok ez daki baseleizeak gure kondairan zelako garrantzia izan dauan? Aste onetan be entzun dogu berbaldi bat gai oneri buruz eta aurrean izan dogu Kurutze Arregi andereiñoak argitaratu dauan liburu ederra arazo oneri buruz.

Baseleizea auzoarentzat Jaungokiokoaren babesaren ezaugarria zan eta babes ori Santuen bidez betetzen zan.

Baseleizak, asko beintzat, oso antxiñakoak dira eta euskaldunak kristiñauen federa sartu baiño lenago, antxiñako jaun-gurtza egiten zan lekuetan egin ziran. Beste batzuk oraintsuagokoak dira, orregaitik dagoz ainbeste tankeratako baseleizak, etxegintzari begiratu ezkeru batez be.

Santuak eta jaiak

Kofradiaren zeregiña santu batzuk aintzat artzea izaten zan eta euren eleizkizunak eta jaiak gertatu bear ebezan. Geienetan santu bat baiño geiago izaten zan: Zaindaria eta gaiñera san Antonio edo Magdalena edo...

Santu orrein inguruan, jaiak egiten zan, ardatza mezea zala, baiña beste jolas batzuk be bai, gero esango dan lez.

Ondasunak

Jai orreik ospatzeko, eta antxiña lur-arlo zabalak jabetasunari begira ain estu begiratzen ez ziralako, baseleizearen inguruan lur-arlo zabal eta aundien jabe izaten zan kofradia.

Eta ez bakarrik baso-arloak, sarritan etxeak eta beste ondasun batzuk be bai. Dana jai orreitako gazu-tuetarako eta auzoaren bear-izana begiratzeko.

Baso-arlo ta ondasun orrein jabeak fogeradunak ziran, eta ez etxagunak ez ziran auzokoak.

Baso-arloak sarritan kortabasoak esaten jaken era-koak ziran.

Kortabaso zer dan

Eskalerritik kanpora be ba-dagoz olako basoak eta "sell" dabe izena.

Kortabaso, baso-arlo biribilla da. Erdi-erdian jarten da taketa eta an lotu soka edo kordela eta onek eun eta amalau neurkiñeko luzeera daukala, bakobi-

lla egin. Makobil orren barruan dagoan lur-arloari esaten jako kortabaso. Esan dogun neurri ori ez da beti bardiña izaten. Kortabaso batzuk aundiagoak be izaten dira.

Nik Manuel Estonba idazle ta abade euskaldunari entzun neutsan Euskalerrian nekezaritza sortu zanean, Erroma'tarren sasoi-inguruan, lurra zelan bantzen zan. Etxagunaren semea ezkontzen zanean, kortabaso emoten jakon eta geiago barik seme ori etxagun biurtzen zan. Antxiñako oiturea da ba, kortabasoena.

Izen orrek daukan "Korta" berbea nondik dato- rren? Bear ba'da toki orretan abereak batzen ziralako, abaroa egiteko eta beste zeregin batzutarako.

KONDAIRA APUR BAT

Azterketea egiteko

Kofradien, kortabasoen eta fogerren kondaira ez dago oraindiño aztertuta gure artean, gaia berez ain aztergarria izan arren. Nik sarritan esan deutset baimendun izateko edo irakasle, Dotore, biurtzeko maisu-lanak egin bear izaten dabezan euskaldunai, gai au artu dagiela, baiña ez dira ausartzen.

Kofradiaren oiñarria lenagoko auzoa da, zalantza barik. Baiña auzo orreik kristiñau izatera eldu ziran- nean, urietakoak baiño beranduago jazo zala ori di- ñoe, fede alkarte bat sortu zan auzoetan eta alkarte ori asieran parrokia zan. Orregaitik baseleizen ingurue- tan illobi asko aurkitzen doguz. Nik dakidanez ori ja- soten da, esaterako Zeanuriko San Lorentzo'n, Uribe auzoan, eta San Migel'en, au Alzusta auzoan. Baita Dima'ko Lamindano'n eta beste leku askotan.

Eta baseleiza oneik zer-ikusi aundia euken monas- tegiakaz. Esaterako, San Lorentzo'n monastegia ei egoan eta oraintsura arte Orozko'tik be gorpuk ara ekarten ei ziran illobiratzeko. Gamiz neure errian neuk entzuna da orain eun bat urte gorpu batzuk Ze- narrutza'ra eroaten zirala lurra emoteko. Gai azterga- rria benetan kondairazaleentzat! Eta Zeanuri'n ama- zazpigarren gizaldiko bateo-liburuetan aitabitxi-ama- bitxiaki sarritan abatak izaten ziran: "Abad de Aran- buru", "Abad de Asterria"... Gogoan daukat, Gaz- teiz'ko Abadegei-etxean Lekuona ta Barandiaran omenduak izan ziran eta etxe aren berrogeita amarga- rren urtea ospatzen zanean, Andres Mañarikua'ri

itaundu neutsala arazo orreri buruz, baiña gauzea ez zan argi geratu: Antza, Monastegiak ipinten ebezan olako abatak amarrenak eskuratzeko eta laikoak ei zi- ran. Orduan bear ba'da laikoa ta eleizgizona ez ziran gaur lez bereizten.

Etxagunak eta alogorekoak

Fogeradunak guztiak ziran etxagunak eta guztiak ondasunen jabe baiña etxagunak ez ziranak be ba- eukezan eskubide batzuk lur-arlo orreitan: Orbela batu, sugarrria etxeratu, abereak barrutira eroan, eta abar.

Baiña beste arazo bat dago or oso jakingarria: etxa- gun ez ziranak ez euken autarkirik erabagiak artzeko, eta batzarrera joaterik be ez. Geiago, Gernika'ko ba- tzarretara joateko be etxegunak izan bear ebela uste dot. Or gure erri-agintaritzaren utsune bat agertzen da, gaur-egun onartu-eziñekoa.

Auzo-lana

Beste berezitasun eder bat kofradietan auzo-lana zan.

Baso-arlo aundi orreitan eta auzo-inguruan bideak egozan, eta bide orreik zaintzeko eta obetzeko edo bide barriak egiteko lana egin bear zan. Lan orretara deitzeko eskubidea eukan kofradiak eta iñok ez eukan lana ukaterik. Ez dakit etxagunen eginbearra zan ori eta alogorekoena be bai.

Kontu-liburuak

Kofradiak euren kontu-liburua eukiten eben eta an idazten eben urtero dirutan zer sartu zan eta zerk urten eban. Maiordomua zan arduradun eta urteroko batzarrean emoten ebezan kontuak.

Zeanuri'ko Ipiñaburu'n dan Santa Ageda Kofra- dian liburu ori amabostgarren gizaldikoa da eta orri baten auxe agertzen da: Maiordomu bate'n ez eba- zala kontuak eroan bear dan garbitasunaz eta Kalao- rra'ko Gotzaiñaren oirdezko bat etorri zala kontuak eskatzen. Maiordomuak Eleizatik kanpoan ez gera- tzea nai bai eban, "ekskomuniñoa" ez leporatzea, epe labur baten barruan kontuak garbitu bear ebazan.

Alzusta'ko Kofradian be ba- dago amazortzigarren gizaldiko liburu bat. Alde batetik daukaz kofradiaren kontuan eta atzeko-aldetik asita, baseleizearenak. Kofradiaren orriak kenduta dagoz. Ez dakigu zergaitik. Baseleizearen kontuetan gauza jakingarriak dagoz benetan.

Liburu au Alzusta'ko semea zan Angoitia abadeak Orozko'ra eroan eban eta andik Derio'ko Agiritegira eroan dabe. Antxe dago.

Zeanuri'ko beste kofradi batzuk be ba- daukez kontu-liburuak eta auzokideen eskuetan dagozela uste dot.

Erregearen agindua

España'ko Karlos Irugarrenaren aldian, Godoy alduna zala, erregeak agindu naskagarri bat emon eban.

Erregeak dirua eukan urri antza, eta gudaren bat egiteko edo, bear ba'da, alabea ezkontzen jakonelako, nok jakin zergaitik, kofradietan ikusi eban dirua eskuratzeko era bat eta auxe izan zan: Kofradiak euren ondasun guztiak saldu egiezala eta ortik ateraten zan dirua Madrid'era bialdu erregeari eta erregeak diru orrein obariak ordainduko ebazan urtero. Egin ziran salketa orreik Gernika'n Muzkiz eskribauaren aurrean eta Madrid'era dirua bialdu be bai, baiña diruaren obariak edo korriduak ez ziran bein be etorri. España'ko erregea zordun da ba, kofradiai begira.

Baiña nok erosi ebazan lur-arlo orreik eta ondasun orreik, edo zer jazo zan?

Leku batzutan beintzat, fogeradunak eurak joan ziran erromata egin zanean eta eurak erosi ebezan lurrak. Orrelan len kofradiaren lurrak eta eleiz-bear-izanetarako ziranak, figeradunen jabetzara igaro ziran.

Gero, leku batzutan beintzat, lur orreik fogeradunen artean banatu ebezan eta banakakoen jabetzara igaro ziran ondasunak.

Tamalgarría benetan! Or Euskalerríaren jokabide eder bat galdu zan.

Dana dala, ori ez zan orrelan jazo beste leku askotan. Kasu bakoitza aztertu bear. Orregaitik diñot, kondaira-zaleak eta maisu-lanak egiten dabezanak or aztergai asko ta interesgarriak daukezela eta liburuak eta agiriak be nakoa ugari aurkitu leiz.

GAURKO EGOERA LARRIA

Erakundea osorik edo baten eskuan

Gaur kofradien egoerea oso larria da.

Fogeradunak eurak be erdi aitzuta dauke zer diran, fogerea zer dan eta zertarako dan.

Sarrítan lur-arloak or dagoz. Auzoak ez dauka lege nortasunik jabe izateko, Eleizearen jabetza ez da beti onartzen, Udal-Batza ez da jabe... azkenean ez dakgu jabea nor dan eta dana galtzeko arriskuan dago.

Ezagutzen dot kofradi bat, arduradun bat betiko ezarrítan daukana eta arduradun onek kofradiaren ondasun guztiak beraganatu egin nai dauz. Orretarako zer egin? Fogeradunai euren eskubidea erosi eta danak erosten dauzanean bera biurtuko litzake danaren jabe. Ori litzake kofradiaren eriotzea. Amazazpi fogeradun dirala uste dot eta bederatzi fogera daukaz erositá arduradunak.

Beste leku batzutan baseleizea ta soloa beragan-duta daukaz sakristau edo arduradun orrek. Ori ez da bide ona. Kofradiak bakoitxak bere ardureari erantzutea eskatzen eban, gero esango dogunez.

Dana dala, sarrítan jaiak egiten jarraitzen da eta erdi aitzuta dagoan kofradi izena daroe jai orreik.

Kofradiaren erakundea

Kofradien erakundean, liburuetan argi argetzen dan lez, erri-arduralaritza edo demokrazi aundia agertzen da eta ori antxi ia ondo beteten zan. Gaur zori txarrez oso txarto.

Arduraduna (Maiordomua) eta basozaiña

Kofradiak urtero egiten eban batzarra, sarrítan San Martin'en jai-inguruan eta batzar orretan arduradun izanak bere kontuak emoten ebazan eta liburuá urrengo maiordomuari emoten eutson.

Zelan jakin urrengo maiordomua nor izango zan.

Gauza erreza zan ori. Maiordomutza etxerik etxera igaroten zan eta guztiak ekien urrengo etxea zein. Orain be ori egiten da auzo batzutan.

Beste arduradun bat baso-zaiña izaten zan. Onen ardurea zan basoak zaintzea eta zaintze orren kontua urrengo batzarrean emon bear izaten eban. Basoalkatea be esaten jakon oneri.

Santuen jaiak

Maiordomuaren egin bear bat izaten zan kofradiaren santuak, urte-barruan iru edo lau, euren artean zaindaria, ospatzea.

Orretarako abadeari dei egiten eutsan mezea esateko eta ordaindu be bai. Meza-ostean, kideko izan diran guztiai ardua emoten jaken eta ardauak kalterik ez egian, ogia edo, geroago, galletak. Aspaldion beste janari batzuk be emoten dabez. Ori dana kofradiaren edo baseleizearen kontura.

Egun izendatu baten egurra saltzen zan erromatean.

Mezearen ostean jolasak eratzen ziran.

Aspaldion, astegunetan auzokideak lantegira joaten diralako, jaia larunbat eta igandetara aldatzea erabagi da, baiña auzoko zarrak ori ez dabe nai izaten. Bere egunean ospatu nai dabe jaia, eta iztillu gogorak izaten dira. Azkenean egun bietan egin bear izaten da jaia. Ez aitzu olako jaietara senide deituak be etorten dirala, konbidauak.

URTENBIDEAK

Ori da kofradien gaurko egoera larria. Baiña zer egin arazoa bideratzeko?

Ez da gauza erreza urtenbidea aurkitzea, baiña zerbait egin bear litzake ain garrantzi aundiko erakunde au galdu ez daiten.

Ez dot ontzat artzen toki batzutan artuta ikusten dan jokabidea: Ondasunak fogeradunen artean banatu edo saldu eta kofradiaren illetea abestu.

Alkarteko ondasunak gaur iñoz baiño garrantzi geiago dauke.

Erakundea barriztau egin bear da eta auzokide guztiai, etxegunai naiz alogorekoai, eskubideak emon barditasunean. Fogeradunak apal onartu bear leuke auzoaren ondasunak dirala eta ez eurenak.

Ortik asita, gaur diru-laguntzak be izaten dira-ta, baseleizak barriztau, gure sustraiak galdu ez dagiguzan.

Guztiai ekin urtero arduradun izan daitezcan, al bade eurak eta ezin ba'dabe beste batzuren bidez, ordezkoen bidez.

Zeanuri'ko kofradi baten, geratzen ziran arlo txikiak saltzea erabagi ebenean, batek onelan berba egin eban: Nik mesede bat eskatuko dautzuek, niri dagokidan zatia baseleizearen ondoan emon egistazue, baseleizearentzat itzi dagidan. Ori entzun ondoren besteak be ez ziran ausartu banaketa egiten. A bai benetako gizona eta benetako euskalduna!

Amaitzeko

Jaun-andre entzuleok! Orra or euskaldunok bear dan lez kontuan artzen ez dogun arazo bat. Aztergarria benetan, gure sustraiak nondik norakoak diran, gure gizarte-zaletasuna edo sozialismoa zelakoa izan dan jakin gura ba'dogu.

Amaitzeko, labur, ondoren batzuk atera bear dodaz:

- Billatzailleak arazo au aztertu dagiela.
- Kofradiak berbiztu daitezela.
- Gure baseleizak konpondu eta iraun dagiela.
- Auzoetako jaiak egokiro eratu daitezela.
- Ondasunak gizarte-balioa ez dagiela galdu.
- Kofradiak guztien ona eta guztien laguntzaz birlatu dagiela...

OLAZAR'tar MARTIN'ek